

УДК 342.9

О. Л. Стасюк
кандидат юридичних наук, здобувач
Державного науково-дослідного інституту
Міністерства внутрішніх справ України

СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Належне функціонування інституту захисту прав та свобод людини і громадянина не є можливим без його відповідного адміністративно-правового забезпечення. На даний час адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні перебуває у стані свого формування. Наскільки ефективним виявиться реалізація цього інституту на практиці, залежить від якісного його дослідження на теоретико-правовому рівні. Тому першочергове завдання сучасної адміністративно-правової науки полягає у створенні розгорнутого наукового обґрунтування адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави.

Різні аспекти поняття «адміністративно-правове забезпечення» розглядали К.Ф. Білько, К.Г. Волинка, В.В. Галунько, С.В. Діденко, Р.В. Ігонін, О.І. Іерусалімова, Н.Д. Квасневська, Ю.А. Козаченко, Т.Г. Корж-Ікаєва, К.В. Степаненко, О.П. Струневич та інші. Аналіз дефініції «адміністративно-правове забезпечення» здійснювався вченими в рамках дослідження інших сфер суспільних відносин, таких, як: функціонування системи судів загальної юрисдикції, забезпечення прав та свобод людини і громадянина, діяльність органів державної влади та деяких інших. Проте визначення категорії «адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави» зараз відсутні, що зумовлює необхідність проведення дослідження з означеної проблематики.

Метою статті є з'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави.

Зміст поняття «адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави» утворюють складник «адміністративно» та дефініція «правове забезпечення».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що слово «адміністративно» походить від слова «адміністративний», яке трактується у значенні: властивий адміністраторові (керівнику організації, підприємства, установи); організаторський, тобто такий, що спрямований на організацію чого-небудь [1, с. 12, 853]. Звідси слідує, що із семантичного

сенсу складник «адміністративно» пов'язан з організацією діяльності у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина. У поєднанні з терміном «правове» слово «адміністративно» утворює конструкцію «адміністративно-правове», яка вказує на зв'язок з адміністративним правом. У зв'язку з цим можна стверджувати, що діяльність у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина забезпечується управлінськими та організаційними засобами на основі норм адміністративного права.

Натомість категорія «правове забезпечення» складається з таких елементів, як «правове» та «забезпечення». Термін «забезпечення» розуміється в наступних значеннях: постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого-, що-небудь в якихось потребах; надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [1, с. 375]. У науково-правових колах дефініція «забезпечення» розглядається у двох аспектах: 1) унормування певного порядку діяльності суб'єктів суспільних відносин; 2) передбачена законом чи вироблена практикою сукупність заходів, спрямованих на вдосконалення або покращення функціонування будь-чого за певних умов [2, с. 94].

У науковій літературі існує декілька підходів щодо визначення суті поняття «правове забезпечення». Так, В.О. Демиденко вважає, що правове забезпечення прав і свобод людини – це сприяння їх реалізації, охорона та захист [3, с. 13]. У свою чергу, К.Г. Волинка зводить зміст поняття «правове забезпечення» прав і свобод до їх дотримання, визнання та гарантування [4, с. 5]. На думку О.І. Наливайка, під правовим забезпеченням слід розуміти діяльність органів держави й місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян зі створення умов (гарантій) для правомірної та неухильної їх реалізації й захисту [5, с. 20]. Недоліком наведених формулювань змісту дефініції «правове забезпечення» є те, що дослідники не враховують факт двоякості терміну «забезпечення»: це і сукупність гарантій, і водночас це процес, діяльність. Тому категорію «правове забезпечення» доцільно розглядати як у статичному, так і динамічному аспектах [6, с. 37].

Інакше трактують сутність правового забезпечення М.В. Пучкова та А.Е. Олійник. Досліджуючи особливості забезпечення прав громадян, М.В. Пучкова категорію «правове забезпечення» розглядає у двох значеннях: 1) як сукупність гарантій реалізації та охорони прав громадян; 2) як діяльність органів державної влади зі створення умов, необхідних для реалізації громадянами своїх прав [7, с. 12]. Запропонована М.В. Пучковою смислова конструкція поняття «забезпечення» включає в себе статичний і динамічний аспекти. Встановлені державою гарантії є статичним компонентом, у той час як відповідна діяльність органів державної влади репрезентує собою динамічну складову феномену «забезпечення» [6, с. 37]. Іншими словами, забезпечення здійснюється способом надання гарантій реалізації та охорони прав громадян, а також шляхом діяльності органів публічної влади зі створення необхідних для цього умов.

Деяко в іншому ракурсі до проблеми формулювання змісту поняття «правове забезпечення» намагався підійти А.Е. Олійник, який розкрив його через призму: а) створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав; б) запобігання їх порушенню; в) відновлення порушених прав громадян [8, с. 16]. Дуже доречним є дане твердження, оскільки воно включає такий важливий складник, як відновлення порушених прав громадян. Вважаємо, що правове забезпечення має неодмінно передбачати такий захід, як недопущення порушення прав громадян [9, с. 16].

З огляду на викладене, на нашу думку, правове забезпечення – це сукупність заходів, що застосовуються органами публічної влади з метою створення сприятливих умов для реалізації громадянами своїх прав, свобод і законних інтересів, їх охорони та захисту, а також надання гарантій забезпечення їх здійснення заради належного упорядкування суспільних відносин. У свою чергу, під правовим забезпеченням реалізації правозахисної функції Української держави необхідно розуміти сукупність заходів, що застосовуються уповноваженими органами публічної влади з метою створення сприятливих умов для захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, а також надання гарантій їх забезпечення. При цьому слід зазначити, що правовому забезпеченню реалізації правозахисної функції Української держави властивий міжгалузевий характер, адже суспільні відносини у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян регулюються нормами різних галузей права.

Адміністративно-правове забезпечення слід розглядати як один із видів правового забезпечення. Науковці в галузі адміністративного права тлумачать поняття «адміністративно-правове забезпечення» по-різному.

Так, І.О. Ієрусалімова, розглядаючи питання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зазначає, що адміністративно-правове забезпечення передбачає, насамперед, регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації прав і свобод людини та громадянина, вплив на них за допомогою передбачених в законодавстві елементів. Для адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини й громадянина важливим засобом виступає реалізація норм адміністративного права. Причому тут важливі всі способи реалізації та використання, коли громадянин сам скористується засобами реалізації, додержання та виконання норм, а особливо – застосування певних норм адміністративного права з метою надання можливості громадянину отримати право. Складовою частиною адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина є гарантії їх реалізації, під якими розуміються умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення в повному обсязі й всебічної охорони прав і свобод особи [10, с. 83].

На думку Т.Г. Корж-Ікаєвої, адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх – це сукупність адміністративно-правових заходів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх. Головними його ознаками є: 1) сукупність адміністративно-правових заходів і засобів; 2) система гарантій; 3) відповідні умови реалізації, їх охорона, захист та відновлення; 4) регулювання переважно нормами адміністративного і конституційного права [11, с. 7–8]. У свою чергу, В.А. Головка під адміністративно-правовим забезпеченням прав учасників дорожнього руху розуміє регламентовану нормами законодавства діяльність органів державної влади, зміст якої становить створення умов для реалізації охорони та захисту прав громадян як учасників дорожнього руху за допомогою адміністративно-правових засобів. До таких засобів вчений відносить засоби переконання та примусу, засоби адміністративного судочинства та засоби безпосереднього, прямого та опосередкованого захисту суб'єктів господарювання [12, с. 7–8].

Р.В. Ігонін вважає, що адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції – це регламентована адміністративно-правовими нормами діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного функціонування системи судів загальної юрисдикції та встановлена адміністративно-правовими нормами система гарантій

належного функціонування системи судів загальної юрисдикції [6, с. 39]. Д.В. Колесников адміністративно-правове забезпечення системи державного управління тлумачить як систему адміністративних заходів та засобів, що застосовуються безпосередньо державою й спрямовані на належне упорядкування структури органів державної влади, надання можливості їх взаємодії між собою, створення необхідних умов для здійснення ними своєї діяльності, надання повноважень державним органам, а також гарантій їх виконання з метою реалізації інтересів держави, надання останньою можливості реалізації громадянами своїх прав, свобод та законних інтересів [9, с. 24].

Досліджуючи адміністративно-правове забезпечення прав, свобод й інтересів дітей органами внутрішніх справ України, О.М. Дручек дійшла висновку, що адміністративно-правове забезпечення прав, свобод й інтересів дітей органами внутрішніх справ України – це здійснюваний останніми в межах визначеної законом компетенції за допомогою спеціального механізму вплив на суспільні відносини з метою захисту, охорони, відновлення прав, свобод та інтересів дитини, а також профілактики та припинення їх порушень. Ознаками зазначеного інституту є такі: це один із видів правозабезпечувальної діяльності держави; об'єктом забезпечення є права, свободи та інтереси дітей; забезпечення здійснюється на основі делегованих державою повноважень суб'єктом спеціальної компетенції; процес забезпечення реалізується через особливий адміністративний механізм; метою використання цього механізму є захист, охорона, відновлення прав, свобод та інтересів дитини, а також профілактика та припинення їх порушень [13, с. 127].

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що сьогодні відсутнє єдине універсальне визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». Наведені вище підходи щодо розуміння дефініції «адміністративно-правове забезпечення» свідчать про неоднорідність наукових поглядів з цього приводу. Зауважимо, що всі наявні думки дослідників щодо розкриття сутності категорії «адміністративно-правове забезпечення» мають право на існування, але при цьому вони містять і недоліки, оскільки сутність адміністративно-правового забезпечення трактується через різні складові елементи.

З'ясування сутності адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави сприяє розширенню й уточненню понятійно-категоріального апарату адміністративного права в науковому сенсі та вдосконаленню діяльності компетентних правозахисних суб'єктів у сфері захисту прав,

свобод і законних інтересів приватних осіб на практиці.

На наш погляд, адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави – це регламентована нормами адміністративного права діяльність уповноважених державою суб'єктів, яка спрямована на створення умов та надання гарантій, необхідних для захисту прав, свобод і законних інтересів приватних осіб. Ознаками зазначеної категорії є такі: це один із видів правозабезпечувальної діяльності держави; об'єктом забезпечення є захист прав, свобод та законних інтересів приватних осіб; забезпечення здійснюється на основі делегованих державою повноважень компетентним суб'єктам; процес забезпечення реалізується через особливий адміністративний механізм; метою використання цього механізму є захист прав, свобод та інтересів приватних осіб.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Іршів : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Артем'єва Д.В. Поняття та основні напрямки інформаційного забезпечення діяльності міліції громадської безпеки / Д.В. Артем'єва // Право і Безпека. – 2010. – № 4. – С. 93–96.
3. Демиденко В.О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Демиденко Володимир Олексійович. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 16 с.
4. Волинка К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Волинка Катерина Григорівна. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – Київ, 2000. – 16 с.
5. Наливайко О.І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії держави і права / О.І. Наливайко // Держава і право : збірник наукових праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – 2001. – Вип. 12. – С. 18–21.
6. Ігонін Р.В. Поняття адміністративно-правового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції / Р.В. Ігонін // Адвокат. – 2011. – № 1 (124). – С. 36–40.
7. Пучкова М.В. Обеспечение прав граждан органами управления союзной республики / М.В. Пучкова ; отв. ред. Б.М. Лазарев. – М. : Наука, 1987. – 140 с.
8. Олейник А.Е. Совершенствование деятельности милиции по обеспечению конституционных прав неприкосновенности личности, жилища советских граждан и охраны их личной жизни: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / А.Е. Олейник. – К., 1986. – 24 с.
9. Колесников Д.В. Адміністративно-правове регулювання в системі державного управління в умовах демократизації публічних систем: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Колесников Денис Вікторович. – Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2016. – 207 с.
10. Ієрусалімова І.О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та

громадянина: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Герусалімова Ірина Олександрівна. – К., 2006. – 205 с.

11. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Корж-Ікаєва Таїсія Григорівна; Київ. Нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 17 с.

12. Головка В.А. Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Головка Віталій Анатолійович. – К., 2011. – 20 с.

13. Дручек О.М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ України / О.М. Дручек // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 123–128.

Анотація

Стасюк О. Л. Сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави. – Стаття.

У статті досліджено поняття «адміністративно-правове забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави» на предмет встановлення його сутності. Розглянуто різні підходи до понять «забезпечення», «правове забезпечення», «адміністративно-правове забезпечення», розкрито їх зміст. Запропоновано авторське розуміння адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції Української держави та виокремлено характерні ознаки цієї категорії.

Ключові слова: правозахисна функція, забезпечення, правове забезпечення, адміністративно-правове забезпечення, компетентні правозахисні суб'єкти.

Аннотация

Стасюк А. Л. Сущность административно-правового обеспечения реализации правозащитной функции Украинского государства. – Статья.

В статье исследовано понятие «административно-правовое обеспечение реализации правозащитной функции Украинского государства» на предмет установления его сущности. Рассмотрены различные подходы к понятиям «обеспечение», «правовое обеспечение», «административно-правовое обеспечение», раскрыто их содержание. Предложено авторское понимание административно-правового обеспечения реализации правозащитной функции Украинского государства и выделены характерные признаки этой категории.

Ключевые слова: правозащитная функция, обеспечение, правовое обеспечение, административно-правовое обеспечение, компетентные правозащитные субъекты.

Summary

Stasiuk O. L. The essence of administrative and legal support for the implementation of the human rights function of the Ukrainian state. – Article.

The article investigates the concept of «administrative and legal support for the implementation of the human rights function of the Ukrainian state» to determine its essence. Different approaches to the concepts of «provision», «legal provision», «administrative and legal provision» are considered. Their contents are revealed. The author's understanding of the administrative and legal support for the implementation of the human rights function of the Ukrainian state and the distinctive features of this category are outlined.

Key words: human rights function, provision, legal provision, administrative and legal provision, competent human rights actors.